

Imre király életidejéről

Imre magyar király (1196–1204) életidejéről a ránk maradt középkori források alig árulnak el valamit. A *XIV. századi krónikaszerkesztmény*, valamint az ugyancsak XIV. században készült *Zágrábi és Váradai Krónika* ikerszövege egyedül az uralkodás időtartamát és a halálozás napját közli. A nyilvánvaló másolási hibák (a *XIV. századi krónikaszerkesztmény*, illetve a *Váradai Krónika* Imre életének végét 1200-ra teszi, de ott a latin MCCIII-es szám csonkult MCC-ra) ellenére a szövegek együttes olvasatából könnyen felidézhető az eredeti középkori hagyomány, amely szerint Imre, III. Béla fia nyolc évig, hét hónapig és hat napig uralkodott, s 1204 november 30-án halt meg.¹ Minthogy az újabb kori történettudományban kétely merült fel e dátum hitelességét illetőleg, érdemes a király életének végét is – még egyszer – meghatározni, nem csupán a lehetséges születési dátumot, amelyre kizárólag közvetett utalások mutatnak.

1. Imre király születési ideje

III. (Nagy) Béla király (1172–1196) legidősebb fiának születési éve egyetlen kútfőből sem ismeretes. A honi szakirodalomban először Katona István tett rá

¹ „Post hec regnavit rex Emericus, filius regis Bele (tertii) supra proximi, annis VIII, mensibus VII, diebus sex. Obiit autem anno Domini M^oCC^oIII^o (M^oCC^o), secundo (Pridie) Kalendas Decembris.” Chronicon Zagrabicense cum textu Chronici Varadiensis collatum. (A zárójeles szöveg a Váradai Krónika változata.) In: Szentpétery Imre: *Scriptores Rerum Hungaricarum* I. Bp. 1937. 211. (Szentpétery, SS. Rer. Hung.) „Cui successit Emericus filius eius et regnavit annis VIII-o, mensibus VII, diebus VI. ... Migravit autem ad Dominum anno Domini M-o CC pridie Kalendas Decembris, feria III.” Chronici Hungarici Compositio sacculi XIV. In: Szentpétery, SS. Rer. Hung. I. 463. Imre király végidejének krónikás hagyományának összefoglalása: Szentpétery Imre: *A Zágrábi és a Váradai Krónika egymáshoz való viszonya*. In: *Századok* 1934. 418., 420–421., 425. Az, úgymond, „kortárs” külhoni forrásokkal sem lehet sok mindent kezdeni. Általában helyesen jelölik meg az 1204. esztendő. *Continuatio Mellicensis*. In: Georg Heinrich Pertz: *Monumenta Germaniae Historiae. Scriptorum* IX. Hannoverae, 1851. 506. (Pertz, MGH. SS.), *Continuatio Admuntensis*. In: Pertz, MGH. SS. IX. 590. Hanem a Klosterneuburgi Évkönyvek két szövegváltozata is egyszerre ír 1203-at és 1205-öt Imre halálozási évül! *Continuatio Claustroneuburgensis*. In: Pertz, MGH. SS. IX. 620–621., 634. A Klosterneuburgi Évkönyvek kritikáját ld. Katona István: *Historia Critica Regum Hungariae Stirpis Arpadianae*. Tomulus IV. Complectens res gestas Stephani III., Ladislai II., Stephani IV., Belae III., Emerici, Ladislai III. Posonii et Cassoviae. 1781. 696–697. (Katona 1781.), újabban Szabados György: Imre és András. In: *Századok* 1999. 109–110. (Szabados 1999.)

utalást: Imre „nem lehetett több huszonnégy esztendősnél, amikor atyja halála következtében egyedül kezdte a főbatalmat gyakorolni.”² A jezsuita történetíró eképp 1172 tájára helyezte az elsőszülött világra jöttét. Wertner Mór jó évszázaddal később csak ennyit mondott Imre életkoráról: „Született 1174-ben.”³ A tekintélyes genealógus semmivel sem indokolta véleményét, forrásra sem hivatkozott, határozott tömörsége mindenesetre könnyebben talált utat magának a magyar történettudományban, mint Katona István óvatosabb hangvétellű feltételezése.⁴ Egvedüli kivételként Mátyás Flórián szólamlott fel az 1174-es évszám ellen.⁵ Ervelésének alapja egy idézet Tamás spalatói főesperes *Historia Salonitanorum*ából: ez Imre nevelőjét, Perugiai Bernátot említi, aki 1192-ben Gergely kardinális kíséretében I. László király (1077–1095) szentté avarására jött Magyarországra. Minthogy Mátyás Flórián erősen kivonatolva idéz, érdemes a teljes szövegrészt tekinteni: „*Erat autem in comitatu eius clericus quidam, capellanus ipsius, Bernardus nomine de provincia Thuscie, patria Perusinus, vir litteratus et eloquens, statura procerus; his quia frequenter in Hungariam fuerat missus, notus erat effectus regi Bele, graciamque ipsius et multorum principum et prelatorum habebat, ita ut rex ipse filium suum Henricum ei nutriendum traderet et docendum.*”⁶ Mátyás szerint „Imre ekkor nem 18 éves; mert ekkora legényt nem szoktak táplálás dolgában is (nutriendum) nevelőre bízni, hanem 13 évesnél idősebb nem lehetett.”⁷ A szerző itt a „nutrio” ige származékát elsődleges jelentésében használja, holott a szövegösszefüggés az átvitt „nevel, oktat” jelentést engedí meg, amit akkortájt ismertek s használtak Közép-Európa latin írásbeliségében. Noha az egyik legilletékesebb, a Délszláv Középlatinység Szótára nem közli a kérdéses szót, a lengyel gyűjtemény feltűntette az említett értelmezésben is.⁸ Sőt a Magyarországi Középkori Latinság Szótára a „nutrio, nutrire” szócikkbe úgy vette fel Spalatói Tamás idézett helyét, hogy az „erudire, educare” megfelelőjeként értelmezte!⁹ Tizenhárom esztendő trónörökös amúgy sem szoktak táplálás végett oly tudós és ékes-szólásban kiváló férfiúra bízni, mint amilyen Tamás főesperes szerint Bernát volt

² „Emericus... non plurimum, quam XXIV. annorum esse potuit, quum ab obitu patris solus rerum potiri coepit.” Katona 1781. 460.

³ Wertner Mór: Az Árpádok családi története. Nagy-Becskerek. 1892. 366.

⁴ Újabban Kristó Gyula: Imre. In: Kristó Gyula–Makk Ferenc: Az Árpád-ház uralkodói. Bp. 1995. 224. (Kristó–Makk 1995.)

⁵ Mátyás Flórián: Szent László és Imre királyok végnapjai és II. Endre életévei, fogsága és remetése. In: Értekezések a történelmi tudományok köréből. XIX. Bp. 1900. 28–30. (Mátyás 1900.)

⁶ Gombos F. Albin: Catalogus Fontium Historiae Hungaricae. III. Bp. 1937. 2228. (Gombos, CFHH.)

⁷ Mátyás 1900. 29.

⁸ Lexicon Latinitatis Medii Aevi Iugoslaviae. Volumen II. Zagrabiae, 1978., Lexikon Mediae Infimae Latinitatis Polonorum. Volumen VI. Warszawa, 1989. 809–810.

⁹ Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae (kézirat). Köszönet illeti Szovák Kornélt, amiért az anyagot rendelkezésemre bocsátotta.

– nevelés, tanítás végett annál inkább! Ezért a kérdéses részt talán így lehetne lefordítani: „*Volt pedig [Gergely bíboros pápai követ] kíséretében egy klerikus, Bernát, a káplánja, aki Etruria tartományból, Perugia városából származott. A tudományokban és az ékesszólásban igen járatos, daliás természetű férfiú gyakran járt követségben Magyarországon, ezáltal ismertté vált Béla király előtt. Elnyerte az uralkodó, valamint sok magyar előkelő és főpap kegyét, így a király fiát, Henriket rábízta, hogy nevelje és tanítsa.*” Imre családi története pedig további érveket feszít Mátyás Flórián 1179-es évszámával szemben.

Az 1148-ban született III. Béla 1169-ig I. (Komnénos) Mánuel bizánci császár (1143–1180) vejének és kijelölt trónutódjának számított. Hanem 1169 szeptemberében megszületett a basileus fia, a későbbi II. Alexios (1180–1183). Bélát erre megfosztották a trónöröklést jelentő despotési méltóságtól, illetve elválasztották jegyesétől, Máriától. Helyette a kaisari rangot és Châtillon Ágnest kapta. Konstancia antiochiai fejedelemnő és Châtillon Raynald kereszteslovag lánya 1170 tavaszán nyújtotta kezét a nála alig idősebb Bélának.¹⁰ A fiatal pár még két esztendeig maradt Bizáncban, amikor követek érkeztek Magyarországról, hogy jelentsek: III. István király (1162–1172) váratlanul meghalt. 1172 márciusában Béla hazaindult, hogy az országot birtokba vegye, de bátyja koronája csak tíz hónapi kemény küzdelem után, 1173 januárjában illethette a fejét. Akkor is csak III. Sándor pápa (1159–1181) külön engedélyével, hiszen a harcias Lukács esztergomi érsek nem volt hajlandó elismerni a „görög” Béla trónigényét; a szertartást így kivételesen a kalocsai érsek végezte el.¹¹ III. Béla és Ágnes királyné nászából négy fiú s három lány született, legalább is hetükről vallanak írott, illetve régészeti források. Imre, András – II. András (1205–1235), – Salamon és István nevét a *Zágrábi Krónika* sorolja,¹² Margit és Konstancia sorsa külföldi említésekben követhető nyomon,¹³ míg a várandósan elhunyt ismeretlen leányt a királyi pár és a két ifjabb herceg mellé temették Székesfehérvárott.¹⁴ Érdekes, hogy a hét testvér közül

¹⁰ Nikétas Choniátés. In: Moravesik Gyula: Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Bp. 1984. (Moravesik, ÁMTBF.) 292–293., Makk Ferenc: III. Béla és Bizánc. In: Századok 1982. 33–34. (Makk 1982.)

¹¹ Makk 1982. 35–36.

¹² Szentpétery, SS. Rer. Hung. I. 211.

¹³ Margit II. (Angelos) Izsák bizánci császárhoz (1185–1195, 1203–1204) ment nőül (Choniates. In: Moravesik, ÁMTBF. 294–295.), míg Konstancia I. (Přemysl) Ottokár cseh király (1198–1230) felesége lett. (Canonicorum Pragensium Continuationes Cosmac. Annalium Pragensium. Pars I. In: Pertz, MGH. SS. IX. 169.)

¹⁴ Erdy János: III. Béla király és nejének Székes-Fehérvárott talált siremlékei. In: Kubinyi Ferenc–Vahot Imre szerk.: Magyarország és Erdély képekben. Pest, 1853. I. 42–48. Alaposabb leírását ld. Török Aurél: III. Béla és első hitvese földi maradványai. In: Forster Gyula szerk.: III. Béla magyar király emlékezete. Bp. 1900. 200–206. (Török 1900.) Orvosi szempontú s legrészletesebb elemzését ld. Regöly–Mérci Gyula: III. Béla magyar király és hitvese, Anna királynő hamvainak palcopathológiai vizsgálata. In: Orvosi Hetilap 1968. 423–427. (Regöly–Mérci

kizárólag Margit életkorára maradt fenn korabeli utalás: Niketas Choniates szerint még tizedik életévét sem töltötte be Margit, amikor nőül ment II. (Angelos) Izsák keletrómai császárhoz, s minthogy az esküvő 1185 végén történt, a királylány születése 1175 és 1176 fordulójára tehető.¹⁵ Ágnes 1184–1185 táján meghalt.¹⁶ III. Béla ugyan 1186-ban nőül vette Capet Margitot, de nászukból nem született utód.¹⁷ Béla és Ágnes – legalább – hét gyermeke tehát alig másfél évtizedes házasságuk alatt jött világra. Mindezeket tekintve – Mátyás Flóriánnal ellentétben – Imre születési idejét nem 1174 után, hanem az előtt érdemes keresnünk. Erre bátorít egy keltezetlen pápai oklevél is, amelyet negyven éve Walther Holtzmann tett közzé a magyar tudomány számára.¹⁸

III. Sándor egy magyar királynak a következőket írta: *„Az alábbiakban tudja meg nagyságod, mily szerfelett örvendezünk, amiért az elsőszülött királyfi, amint arról leveleddől értesültünk, keresztvíz alá tartatott, a Szentlélek által újjászületett, s az egyház szentségeinek felvételével méltóvá vált arra, hogy csatlakozzék a keresztények gyülekezetéhez. Azt is akarjuk, hogy királyi felséged tudomására jusson, nem az számít, ki ültet, ki öntöz, hanem aki a növekedést adja, az Isten, és a kereszttségben sem lesz nagyobb, aki jó, illetve kisebb, aki rossz paptól részesült a szentségekben. Ugyanis aki az egyház nevében kereszteltetett, akárki által is, de Krisztusban nyerte el a kereszttséget és minden bűnének bocsánatát, ennél fogva a megismételhetetlen szentséget sem kell újra kiszolgáltatni. Keresztelt János és Jézus is Jánostól kereszteltetett, ámde keresztelt Júdás és keresztelt Jézus is; ugyanis nem azé a kereszttség, aki adja, sokkal inkább azé, akinek a nevében keresztelnek.”*¹⁹

1968.) Ágnes Bizáncban felvette az Anna nevet.

¹⁵ Moravcsik, ÁMTBF. 294–295., Makk 1982. 52–53.

¹⁶ Makk 1982. 50–52.

¹⁷ Azt, hogy Béla gyermekei mind Ágnestől születtek, az utódok – hozzávetőleges – életkorából lehet kikövetkeztetni. Imre, András és Konstancia egyaránt a XII. század végén alapított családot, Margit még előbb ment férjhez. Salamon és István húsz év körüli életkorban hunyt el, úgy, hogy közülük már csak az egyik élt 1198-ban, s a várandósan elhalálozott hercegnő ölében pedig jól kivehetően látszik meg nem született gyermekének csontváza. Ld. Török 1900., Regöly–Mérci 1968., illetve Szabados 1999. a további szakirodalommal.

¹⁸ Walther Holtzmann: XII. századi pápai levelek kánoni gyűjteményekből. In: Századok 1959. 415. (Holtzmann 1959.)

¹⁹ *„De cetero notum sit magnitudini tue nos gaudere plurimum, quod primogenitus regius, sicut ex litteris tuis accepimus, aqua est et Spiritu sancto renatus et perceptione ecclesie sacramentorum Christianorum meruit collegio sociari. Volumus autem excellentiam regiam non latere, quod neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, set qui incrementum dat Deus, neque in baptisate a bono manus vel a malo minus sacerdote confertur. A quocumque enim quis in forma ecclesie baptizetur, in Christo baptizatur, et remissionem omnium percipit peccatorum, nec reiterandum est reiterabile sacramentum. Baptizavit autem Iohannes et Baptizatus est Iesus per Iohannem, baptizavit Iudas, baptizavit et Christus; non est enim baptismus eius, qui baptizat, sed illius potius, in cuius nomine baptizatur.”* Holtzmann 1959. 415.

A pápai üzenet legfőbb tanulsága tehát az, hogy a magyar király tartózkodjék elsőszülött fiának újrakereszteltetésétől. Melyik koronás főnek szólhatott a huszonkét esztendeig uralkodó III. Sándor intelme? A válasz az Árpád-ház családi történetéből olvasható ki, ami egyúttal a levél pontosabb keltezéséhez is vezet. III. Sándor pápa pontifikátusa a gyakori magyar királyváltások ideje volt. II. Géza (1141–1162) hamar kizárható, hiszen kijelölt trónutóda, a későbbi III. István 1147-ben született, így 1159-re már rég nem volt időszerű bármiféle (újra)keresztelését emlegetni. Hasonlóképpen kizárható II. László (1162–1163) és IV. István (1163) is: egyiküknek sem született fia, s egyikük sem volt „beszélő viszonyban” a Római Szentszékkal lévén mindketten Bizánc kegyeltjei. A kör III. István és III. Béla személyére szűkült, akikre Walther Holtzmann is gondolt.²⁰ A végső pontositáshoz a dekretális első elemzéséből kell kiindulni.

Mezey László szerint a megoldás kulcsa a „*neque in baptisate a bono maius vel a malo minus sacerdote confertur (a kereszttségben nem lesz nagyobb, aki jó, avagy kisebb, aki rossz paptól részesült a szentségekben)*” kitételben található: vagyis azért kellett hangsúlyozni a keresztelés személytől független minőségét és érvényét, mert valaki azt a szertartást végző pap méltatlanságára hivatkozva kétségbe vonta, illetve annak megisméltését kívánta.²¹ III. István elsőszülöttje, Béla 1167-ben a csecsemőkort el sem hagyva halt meg.²² Rövid élete folyamán semmi nem indokolta újrakeresztelését. Maradt egyedüli lehetőségként III. Béla. Mezey is rá gondolt, csakhogy elemzése elején olyan hibát vétett, amely egész további okfejtését ingatta meg. Úgy ítélte, hogy Imre születési éve — 1174 — biztosan megállapítható, tehát a pápai üzenet is abban az évben fogalmazódott.²³ Hanem ez a „bizonyosság” kizárólag Wertner Mór idézett vélekedésén alapszik — vagyis semmin! Innen továbbindulva említette rendre az esztergomi érsekség királykoronázási és keresztelési jogát, amelyet mind Imre mind II. András elismert és oklevélbe foglalt.²⁴ Csakhogy III. Bélától, amint arról már szó esett, a hajthatatlan Lukács megtagadta — Mezey szerint — előbb a koronázást, másodjára az elsőszülött keresztelését is; mindkét szertartást András kalocsai érsek celebrálta „*s aki az érsek morális alkalmasságát és ezzel*

²⁰ Holtzmann 1959. 415. Walther Holtzmann a levél keltét 1162 és 1181 közé helyezi, vagyis III. Sándor pontifikátusának — az első három évet leszámítva — szinte az egész idejét lehetségesnek tartotta.

²¹ Mezey László: Két magyar vonatkozású dekretális értelmezéséhez. In: Századok 1959. 419. (Mezey 1959.)

²² Kristó Gyula–Makk Ferenc: Az Árpád-ház családfája. In: Kristó–Makk 1995. 3. tábla

²³ Mezey 1959. 419.

²⁴ Mezey 1959. 419. Imre király 1198-as, valamint II. András 1209-es oklevelét ld. Fejér György: Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. II. Budae, 1829. 325., ill. Knauz Ferdinánd: Monumenta Ecclesiae Strigoniensis I. Strigonii, 1874. 185. (Knauz, MES.)

kapcsolatban a szentség érvényességét kétségbe vonta, Lukács volt, az esztergomi érsek és a királyi ház jogszerinti főpapja.”²⁵

A feltételes időrenden kívül maga a forrás sem arra vezet, amerre Mezey László gondolatmenete. A pápai dekretális egy királyi levélre felel, amely Béla és nem Lukács véleményét tükrözte. Márpedig Béla király bizonyosan nem András kalocsai érseket tartotta „rossz papnak”, hiszen ezáltal éppen a neki kedvező Sándor pápával – és saját elemi érdekeivel – került volna szembe! Ugyanis III. Sándor, miután hiába győzködte Lukácsot,²⁶ kivételesen felhatalmazta András érseket, koronázza meg III. Bélát, nehogy a Magyar Királyságnak származzék veszedelme a késlekedésből.²⁷ A „nem megfelelő” egyházi személyiség másutt keresendő. Ehhez ismét Béla országglásának előzményeit kell felidézniük.

Béla és Ágnes 1170 elején–tavaszán házasodott össze, de csak két esztendővel később, 1172 márciusa után indultak Bizánctól Magyarországra. Ha ez idő alatt fiuk született, ő kizárólag az orthodox keresztységben részesülhetett!²⁸ Itt, a Kelet-római Császárság területén keresendő tehát az az ismeretlen görög pap, aki mind III. Sándor pápa, mind a hazai egyházfők, de még a nyugati kereszténységhez visszatérő III. Béla király számára is – utólag – „méltatlan” volt arra, hogy az elsőszülött fiút keresztvíz alá tartsa! Emlékezetes, hogy Béla trónfoglalásának minden nehézsége „görög” múltjában gyökerezett, ezért a pap személye nem Esztergom és Kalocsa, hanem Róma és Bizánc viszálya miatt vált vállalhatatlanná.²⁹

Mindezek alapján – amennyiben fenti elemzéseim helytállóak – kijelenthető: **Imre király legvalószínűbben 1171 folyamán, Bizánctban jött a világra.** Ezzel egy új időrend másképp fűzi fel az események láncolatát és új keltezést ad III. Sándor pápa dekretálisának is. III. Béla 1172 tavaszán – fiatal felesége és egyéves fia társaságában – tért vissza, hogy szülőházaja trónját elfoglalja. Az új királyi család – igaz, kényszerű – orthodox vallása komoly aggodalmat, Lukács érsekből

²⁵ Mezey 1959. 420.

²⁶ Holtzmann 1959. 413.

²⁷ III. Ince pápa levele János esztergomi érsekhez. Knauz, MES. I. 187–188. A vonatkozó rész magyar fordítását ld. Kristó Gyula–Makk Ferenc: III. Béla emlékezete. Bp. 1981. 61.

²⁸ 1163-ban Bélának is át kellett térnie, amikor Mánuel udvarába került, új felesége pedig a második basilissa féltestvére volt. Makk Ferenc: III. Béla. In: Kristó–Makk 1995. 208–209.

²⁹ Ezt a nézetet Kristó Gyula is vallotta, anélkül azonban, hogy a „*primogenitus regius*”-t megnevezte volna. Kristó Gyula: A korai feudalizmus (1116–1241). In: Székely György főszerk.: Magyarország története tíz kötetben. I/2. Előzmények és magyar történet 1242-ig. Bp. 1987². 1240. Kristó az elsőszülött fiú „szereplését” már Alexios-Béla 1170-ben kiadott oklevelében is elképzelhetőnek tartja, bár a forrás inkább feltételesen szól az utódról. A jeruzsálemi ispotályosoknak szóló írásos adományt ld. J. Delaville de Roulx: Cartularia général de l'Ordre des Hospitaliers de S. Jean de Jérusalem (1100–1310) I. Paris, 1894. 222–223. Magyar fordítása Kristó–Makk 1981. 53–55. Kristó a későbbiekben sem nevesítette a királyi elsőszülöttet, sőt Imre király világrajövetelét meghatározandó Wertner Mór 1174-es évszámára hagyatkozott. Ld. 4. jegyzet.

pedig kérlelhetetlen ellenállást váltott ki. Ekkor fordult Béla a Szentszékhez, hogy bizonyoságot tegyen maga és családja katolikus hitéről. Imre római rítusú újrakeresztelésének felajánlása meggyőzte III. Sándort, hogy az ifjú III. Béla folytatja az Árpád-királyság római katolikus hagyományát. Látnia kellett, hogy a nyugati keresztény világ javát nem a komor és hajthatatlan esztergomi érsek szolgálja, hanem a Rómához őszinte szívvel visszatért király. Éppen ezért küldte újabb és újabb parancsait Lukácshoz, s azoknak nem lévén foganatjuk, ezért emelkedett felül Esztergom kiváltságain s engedte végül koronázni Kalocsát, hogy minél előbb felkent és koronás királya legyen Magyarországnak. És ezért nem keletkezhetett máskor a pápai dekretális, mint 1172 folyamán: III. Bélának minél hamarabb el kellett ismertetnie elsőszülött fia, Imre kereszttségét, s erre III. Sándor még a szertartás megismétlésétől is készségesen eltekintett, így 1173. január 13-án a rendhagyó koronázást nem árnyékolta sötétebbre az a körülmény, hogy a királynak énytelen keresztelésű fia van.

2. Imre király halálának napja

III. Béla végnapjától, 1196 április 23-ától „nyolc év, hét hónap és hat nap” időt számítva 1204 november 30-ához jutunk. Katona István ezen dátumokat XIV. századi magyar krónikákból olvasta ki,³⁰ éppen ezért helyes volt Pauler Gyula elképzelése, hogy Imre király végidejét egykorú források alapján határozza meg. Két oklevél alapján arra a következtetésre jutott, hogy „a halál mintegy 1204 szeptember derekán érte utól”³¹, mert III. Ince pápa (1198–1216) október 4-én még nem tudott Imre haláláról, de október 27-én már igen, sőt ekkor Konstancia királyné újbóli férjhez adásáról is gondoskodott.³² Pauler Gyula óta csak Mátyás Flórián foglalkozott Imre halálának okleveles emlékek szerinti meghatározásával, s ő vette észre azt is, hogy 1204 szeptembere tarthatatlan,³³ ám meglátása nem készítette újabb forráselemzésre a következő idők történéseit, akik vagy a krónikák, vagy Pauler nyomába szegődtek, némelykor pedig a kétféle véleményt együtt tekintve bizonytalanságuknak adtak hangot.³⁴ Szerencsére korabeli szentszéki forrásoknak

³⁰ A nagy király halálának idejét a Zágrábi és Váradai Krónika, s a XIV. századi krónikaszerkesztmény utalásai őrzik. Szentpétery, SS. Rer. Hung. I. 211., 463. A Budai Krónika alapján — kitekintve más hazai és külföldi források adataira is — elsőként Katona István állapította meg a ma érvényes dátumot. Katona 1781. 454–455.

³¹ Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt II. Bp. 1899². 36. (Pauler 1899.)

³² Pauler 1899. 491. A vonatkozó forráshelyeket ld. uo.

³³ Mátyás 1900. 38–41.

³⁴ Hóman Bálint bizonytalanul fogalmazott, mondván III. László 1204. augusztus 26-iki koronázása után alig egy-két hónappal halt meg Imre király. Hóman Bálint: Magyar történet I. Bp. 1935. 433. Solymosi László időrendi összeállításában Paulert követte, amikor Imre végidejét 1204 szeptemberére helyezte, ám megemlítette november utolját is. In: Benda Kálmán főszerk.:

bővében vagyunk, hiszen az idő tájt mind a bolgár koronaküldés miatti elégedetlenség, mind az esztergomi érsekváltás Magyarország felé fordította III. Ince figyelmét.³⁵

1204 szeptember közepén Ince két üzenetet küldött Imrének, az egyiket a bolgár koronaküldés, a másikat a somogyvári Szent Egyed-apátság ügyében.³⁶ Október első felében megköszönte a királynak, hogy Leó kardinálist átengedte országán.³⁷ A Pauler által említett október 27-iki írás pedig nem létezik! Azon a napon – legalább is abban az évben – nem adott ki levelet a pápa, főleg nem Konstancia új házasságát szorgalmazót, hiszen az anyakirálynét sorsa 1205 tavaszáig, a gyermek III. László király (1204–1205) elhunytáig Magyarországhoz fűzte.³⁸ Annál inkább létezik egy november 22-én kelt, az esztergomi káptalanhoz szóló szentszéki üzenet, amely János kalocsai érsek áthelyezési kérelmét említi; ennek szövegében élesen különül el élő és halott személy megjelölése: „*Imre Krisztusban legkedvesebb fiunk, Magyarország jeles királya*”, kitételrel áll, míg az esztergomi főpap elhunytát kevéssel fentebb „*Ugrin, jó emlékezetű érseketek, aki minden test útjára tért*” szavakkal fejezte ki III. Ince pápa a kanonokokhoz szólván.³⁹ A fogalmazás és a november 22-iki dátum által az egykorú forrás a magyar krónikákat igazolja.⁴⁰ Imre király 1204. november 30-án harminchárom évesen, krisztusi korban halt meg.

Magyarország történeti kronológiája I. Bp. 1986³. 127. Dümmerth Dezső egyértelműen Pauler vélekedését vette át. Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában. Bp. 1987⁴. 390. Kristó Gyula inkább középkori íróink felé fordult, s 1204 végéig, a magyar hagyomány szerinti november 30-át tüntette fel. Kristó-Makk 1995. 226.

³⁵ A bolgár koronaküldés történetét ld. Dietmar Hintner: Die Ungarn und das byzantinische Christentum der Bulgaren. Leipzig, 1976. Az esztergomi utódlásról James Ross Swecney: III. Ince és az esztergomi érsekválasztási vita. A Bone Memorie II. dekretális történeti háttére. In: Actas 1993/1.147–169.

³⁶ Othmar Hageneder: Die Register Innocenz' III. 7. Band. Wien, 1997. 199–202., 208–210. (Hageneder, RI.)

³⁷ Hageneder, RI. 7. 223–224.

³⁸ III. László fél esztendei névleges országlás után, 1205 május elején halt meg a menedéket nyújtó osztrák hercegi udvarban. Szentpétery, SS. Rer. Hung I. 464.

³⁹ „... per suas nobis litteras intimantes, quod Ugrino bone memorie archiepiscopo vestro, viam universe carnis ingresso eis inconsultis vos habito adinvicem consilio diligenti quosdam de concanonice vestris ad karissimi in Christo filii nostri Hemerici, Ungarie regis illustris...” Hageneder, RI. 7. 274. A levél teljes szövegét ld. uo. 273–276.

⁴⁰ Az első szentszéki irat, amely a „kegyes emlékezetű Imre, Magyarország néhai királya” kifejezést tartalmazza, a kiadó szerint 1204. november 30-a és 1205. februárja között kelt. Igaz, Hageneder a magyar krónikákból indult ki, de Ince és András 1205 tavaszának levélváltására utalva inkább óvatosan járt el, sőt a levélben említett érseki áthelyezés János és Kalán elhúzódozó küzdelmének ismeretében inkább 1205 elejét sejteti a dekretális keletkezési idejéül. Hageneder, RI. 7. 398–399.

About King Imre's lifetime

About King Imre's lifetime there are only a few and insufficient references in the medieval written sources. His year of birth was a theme of historical guesses: 1172 (István Katona), 1174 (Mór Wertner), 1179 (Flórián Mátyás). To get closer, at first we have to consider the history of the Árpád-dynasty.

His parents, Béla and Ágnes were married at the spring of 1170 in Byzantium. Two years later in the March of 1172 King István the IIIrd died, so Béla came back for his heritage, for the throne of the Hungarian Kingdom. King Béla the IIIrd the Great and his wife lived together until Queen Ágnes's death, which could have happened at the turn of 1184 and 1185. From their one and a half decade long marriage were born at least 7 children: Imre, András, Salamon, István, Margit, Konstancia, and an unknown names princess. Because of these the first one, Imre could have been born already in the end of 1170 or in 1171. This opinion is strenghtened by an undated apostolic decretal. Pope Alexander the IIIrd wrote an answer to a Hungarian king and told him, there's no need for re-christening the first-born son. And at that time only in Béla's case came up the problem of re-christening, because only Imre could be born in a non-catholic land, in the orthodox Eastern-Roman Empire, most likely in 1171.

According to the tradition of the Hungarian chronicles Imre died on 30th of November in 1204. Pauler by reason of a diploma asserted, that Imre's death came to pass yet in September, but he wasn't right, because he used a misdated pontifical letter. Pope Innocent the IIIrd was in a regular correspondence with Hungary, and his last apostolical message, which mentions the king as a living person, was written on 22nd of November. So we can — and must — believe our chronicles, so we have to accept, that Imre died on the 30th of November in 1204, when he was 33 years old.